

Walidacja efektów uczenia się

uzyskanych poza systemem edukacji formalnej jako nowe
wyzwanie dla polityki na rzecz uczenia się przez całe życie

www.ibe.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE

*kwalfikacje
po europejsku*

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

*kwalfikacje
po europejsku*

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Walidacja efektów uczenia się uzyskanych poza systemem edukacji formalnej

jako nowe wyzwanie dla polityki
na rzecz uczenia się przez całe życie

Autor:

dr Ewa Bacia

Konsultacje merytoryczne:

dr Agnieszka Chłoi-Domińczak

Redakcja językowa:

Emilia Danowska-Florczyk

Projekt okładki:

Marcin Niwicz

Wydawca:

Instytut Badań Edukacyjnych

ul. Górczewska 8

01-180 Warszawa

tel.: +48 22 241 71 00

www.ibe.edu.pl

© Copyright by: Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014

Przygotowanie do druku:

Agencja Reklamowo-Wydawnicza A. Grzegorzczak

www.grzeg.com.pl

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach projektu „Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie”

Egzemplarz bezpłatny

Spis treści

Wprowadzenie	5
1. Walidacja jako jeden z kluczowych czynników wpływających na jakość kwalifikacji	7
2. Walidacja efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym – kierunki poszukiwań w Europie	12
2.1. Walidacja efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym w wybranych dokumentach europejskich	12
2.2. Wybrane rozwiązania w zakresie walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym w Europie.....	16
3. Walidacja efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym w Polsce	20
3.1. Podejmowane działania w zakresie walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym.....	20
3.2. Nowe wyzwania w zakresie walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym wynikające z polityki na rzecz uczenia się przez całe życie	29
Zakończenie	36
Bibliografia.....	37
Aneks 1	
Słownik podstawowych terminów stosowanych w tekście.....	39
Aneks 2	
Walidacja w systemie edukacji formalnej w Polsce.....	42

Wprowadzenie

Prace nad zintegrowanym systemem kwalifikacji w Polsce opierają się na założeniu, że system powinien być rozwijany ze względu na potrzeby indywidualnego użytkownika, ponieważ najważniejszy jest człowiek i jego rozwój. Podstawą kwalifikacji są określone efekty uczenia się, których osiągnięcie pozwala ludziom wypełniać różne zadania w społeczeństwie. Zintegrowany system kwalifikacji powinien promować i wspierać dobrej jakości uczenie się w każdym wieku (*lifelong learning*), w różnych formach i miejscach (*lifewide learning*), umożliwiając uznawanie nabytych efektów uczenia się niezależnie od tego, w jaki sposób efekty te zostały osiągnięte. Takie myślenie od początku wyznacza kierunki prac nad modernizacją polskiego systemu kwalifikacji (Polską Ramą Kwalifikacji, Zintegrowanym Rejestrem Kwalifikacji i pozostałymi elementami zintegrowanego systemu kwalifikacji).

Celem zmian w tym systemie jest uporządkowanie rozwiązań w obszarze kwalifikacji i podporządkowanie ich zasadom jakości. Integracji systemu kwalifikacji będzie służyć wdrożenie dwóch zupełnie nowych instrumentów: Polskiej Ramy Kwalifikacji odniesionej do Europejskiej Ramy Kwalifikacji oraz Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji¹. Polska Rama Kwalifikacji jako element stanowiący podstawę krajowego systemu kwalifikacji ma być wspólnym układem odniesienia dla kwalifikacji nadawanych w Polsce. W rejestrze zostaną ujęte te kwalifikacje, których jakość będzie gwarantowana określonymi procedurami i nadzorowana przez podmiot ustanawiający kwalifikację. Wpisanie kwalifikacji do krajowego rejestru będzie się wiązać z nadaniem jej poziomu,

a obecność w tym rejestrze będzie poświadczaniem wiarygodności kwalifikacji.

Oznacza to, że zintegrowany system kwalifikacji oparty na Polskiej Ramie Kwalifikacji nie zastąpi ani nie zlikwiduje istniejących rozwiązań, lecz umożliwi ich usystematyzowanie oraz podporządkowanie kwalifikacji zasadom zapewniania jakości. Kwalifikacje nadawane na wolnym rynku będą mogły się znaleźć w Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji pod warunkiem, że spełnią określone wymagania, zapewniające ich jakość i wiarygodność całego systemu. Zasady te będą dotyczyły również procesu walidacji, który jest wieloetapowy i polega na sprawdzeniu, czy kompetencje wymagane dla danej kwalifikacji zostały osiągnięte. Jeśli wymagania jakościowe w danym przypadku nie zostaną spełnione, to kwalifikacja nie zostanie zarejestrowana, co wcale nie znaczy, że nie będzie mogła być nadawana poza zintegrowanym systemem kwalifikacji.

Modernizacja polskiego systemu kwalifikacji wynika z założeń dokumentu strategicznego *Perspektywa uczenia się przez całe życie* (Zespół LLL, 2013), przyjętego przez Radę Ministrów we wrześniu 2013 roku. W dokumencie tym jest mowa o stworzeniu możliwości identyfikacji, oceny i potwierdzania efektów uczenia się w różnych kontekstach. Człowiek uczy się w szkole i na uniwersytecie, w trakcie kursów i szkoleń, a także pracując, angażując się w działalność społeczną, wykonując codzienne obowiązki, realizując swoje pasje i hobby. W edukacji formalnej potwierdzanie efektów uczenia się zdobytych w toku kształcenia jest integralnym elementem systemu. W oświacie wiedzę i umiejętności uczniów ocenia się zgodnie z wewnątrzszkolnymi systemami oceny, a także w trakcie egzaminów, organizowanych przez instytucje

¹ Więcej na ten temat w polskim raporcie referencyjnym (Sławiński, Dębowski i in., 2013).

zewewnętrzne wobec szkoły. Kompetencje zdobywane w ramach szkolnictwa wyższego potwierdzone są zarówno w toku zajęć, jak i przez ocenianie końcowe. Więcej informacji na temat walidacji efektów uczenia się w systemie formalnym przedstawiono w Aneksie 2.

W przypadku walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemem edukacji formalnej mamy do czynienia z dużą różnorodnością rozwiązań, przy czym nie wszystkie organizacje nadające kwalifikacje dbają o to, by walidacja odbywała się z zachowaniem właściwych standardów jakości. Nieprzestrzeganie tych standardów przekłada się na brak wiarygodności nadanych kwalifikacji. W konsekwencji nie są one cenione przez pracodawców i nie spełniają dobrze swojej podstawowej funkcji. Stąd w zintegrowanym systemie kwalifikacji będzie położony nacisk na przestrzeganie wyznaczonych standardów walidacji.

Walidacja powinna być procesem niezależnym od procesu uczenia się. W jej toku następuje sprawdzenie, czy wymagane efekty uczenia się zostały osiągnięte. Nie jest najważniejsze, w jaki sposób do tych efektów się dochodzi, ale czy są one zgodne z wymaganiami dla kwalifikacji. Istotne jest również, czy stosowane są kryteria, narzędzia i metody potwierdzania, adekwatne do charakteru i specyfiki danych efektów uczenia się. Wiarygodna walidacja umożliwia rzeczywiste oparcie całego systemu kwalifikacji na efektach uczenia się.

Niniejszy dokument podsumowuje dotychczasowe wyniki prac w zakresie rozwoju

walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym, prowadzonych w ramach projektu systemowego pt. „Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie”.

W rozdziale pierwszym przedstawiono walidację jako jeden z kluczowych procesów wpływających na jakość kwalifikacji nadanej, będącej podstawą wiarygodności całego systemu kwalifikacji. Rozdział drugi przedstawia miejsce walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym w Europie. Zawarto w nim zarówno przegląd głównych dokumentów powstałych w Europie odnośnie do walidacji od początku lat dwutysięcznych do dziś, jak i charakterystykę wybranych rozwiązań zagranicznych, które można traktować jako inspirację przy tworzeniu rozwiązań krajowych. W rozdziale trzecim omówiona jest walidacja poza systemem edukacji formalnej w Polsce. Zaprezentowano tu polskie doświadczenia w zakresie walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym, z podziałem na rozwiązania regulowane w drodze ustaw i rozporządzeń oraz pozostałe, nieregulowane na tym poziomie przez państwo polskie. W tym rozdziale opisano również wybrane projekty badawcze i pilotażowe, dotyczące walidacji, zrealizowane w ostatnich latach w Polsce. W drugiej części przedstawiono wypracowane do końca 2013 roku założenia, które stanowią podstawę do prac nad rozwiązaniami w zakresie walidacji w zintegrowanym systemie kwalifikacji.

1. Walidacja jako jeden z kluczowych czynników wpływających na jakość kwalifikacji

Nadrzędnym celem planowanej modernizacji krajowego systemu kwalifikacji jest zwiększenie jego wiarygodności. Wiarygodność systemu kwalifikacji w dłuższej perspektywie zależy bezpośrednio od jakości kwalifikacji, które są w tym systemie nadawane. Ta z kolei jest determinowana przez jakość opisu kwalifikacji i jakość procesu walidacji. Czynnikiem wpływającym na jakość kwalifikacji jest również jakość nauczania i uczenia się. Jednak podstawą do nadania kwalifikacji powinien być proces sprawdzenia, czy dana osoba wie, umie i potrafi to, co zostało precyzyjnie określone w opisie danej kwalifikacji. Zależności te zilustrowano na rysunku 1.

Rysunek 1. Czynniki warunkujące jakość kwalifikacji

adekwatność procesu walidacji do efektów uczenia się

Jakość nadanej kwalifikacji zależy m.in. od tego, czy proces walidacji (w tym na przykład metoda weryfikacji efektów uczenia się) jest adekwatny do charakteru efektów uczenia się oraz innych wymagań dla danej kwalifikacji². Przykładowo, jeśli kompetencje prowadzenia pojazdów sprawdzano by wyłącznie w drodze testu teoretycznego, nie można by było mówić o adekwatności procesu walidacji do charakteru efektów uczenia się. W przypadku kwalifikacji kierowcy oprócz testu wiedzy konieczny jest egzamin praktyczny. Pozostając przy tym samym przykładzie, trzeba zauważyć, że proces certyfikacji przyszłych kierowców powinien uwzględniać „inne wymagania dla danej kwalifikacji” – co w tym przypadku może polegać na przedstawieniu zaświadczenia lekarskiego, poświadczającego brak przeciwwskazań zdrowotnych do prowadzenia pojazdów mechanicznych.

kompletność procesu walidacji

Jakość walidacji jest warunkowana również kompletnością procesu walidacji, tzn. stopniem i zakresem sprawdzenia osiągnięcia efektów uczenia się oraz innych wymagań dla danej kwalifikacji. Jeśli kandydat ubiega się o kwalifikację pełną, odpowiadającą poziomowi wykształcenia, osiągnięte przez niego efekty uczenia się powinny być sprawdzone w szerszym zakresie niż w przypadku kwalifikacji cząstkowej, potwierdzającej nabycie mniejszej jednostki efektów uczenia się. Powinny być określone i egzekwowane wymagania co do minimalnego zakresu i stopnia sprawdzania efektów uczenia się, czyli najpierw należy określić, w jakim minimalnym zakresie kandydat musi opanować efekty uczenia się, a potem – konsekwentnie sprawdzać, czy tak się stało.

skuteczność zapewnienia wymaganych zasobów

Trzeci zestaw czynników warunkujących jakość nadawanych kwalifikacji w obszarze walidacji to skuteczność w zapewnieniu wymaganych zasobów kadrowych, organizacyjnych i materialnych na każdym etapie procesu nadawania kwalifikacji. Nie wystarczy prawidłowo określić zasady, trzeba zadbać o ich przestrzeganie, a do tego niezbędne jest zapewnienie zasobów i przygotowanie kadr, które będą prowadziły proces walidacji, dbając o jego jakość na każdym etapie.

Proces walidacji może być prowadzony bezpośrednio przez instytucje certyfikujące lub też przez odrębne instytucje walidujące. Wszystkie instytucje zaangażowane w prowadzenie walidacji mają za zadanie dbać o zapewnienie wysokiej jakości procesu walidacji i jego efektu. Odpowiedzialność instytucjonalna za zapewnienie jakości walidacji w zintegrowanym systemie kwalifikacji będzie spoczywać bezpośrednio na instytucjach certyfikujących. W zintegrowanym systemie zostaną określone zasady zapewniania jakości w odniesieniu do in-

² Efekty uczenia się oraz inne wymagania dla danej kwalifikacji będą zawarte w opisie kwalifikacji, znajdującym się w rejestrze. Stąd jakość walidacji jest bezpośrednio zależna od jakości opisu kwalifikacji.

stytucji certyfikujących, instytucji walidujących, relacji między nimi (jeśli są to odrębne instytucje), a także samego procesu walidacji.

W tabeli 1 przedstawiono propozycję zasad zapewniania jakości w odniesieniu do procesu walidacji. Do każdej zasady podano przykładowe rodzaje i źródła informacji, które mogą potwierdzać stosowanie się do zasady. Zasady opatrzone komentarzami i wskazówkami.

Tabela 1. Zasady dotyczące procesu walidacji

Lp.	Zasada	Komentarze i wskazówki	Przykładowe rodzaje i źródła informacji, które potwierdzają stosowanie zasad
1.	Proces walidacji objęty jest systemem zapewniania jakości instytucji certyfikującej.	Bez względu na to, czy proces walidacji jest prowadzony w instytucji certyfikującej czy delegowany przez tę instytucję do instytucji walidującej, instytucja certyfikująca obejmuje zawsze proces walidacji.	Dokument opisujący wewnętrzny system zapewniania jakości instytucji certyfikującej.
2.	Proces walidacji musi być szczegółowo i klarownie opisany. Opis ten powinien być powszechnie dostępny.	Opis procesu walidacji powinien obejmować wszystkie etapy procesu walidacji.	Opis procesu walidacji jest opisany w formalnym dokumencie.
3.	Proces walidacji jest tworzony przez osoby posiadające kompetencje z zakresu specyfiki kwalifikacji oraz osoby posiadające kompetencje z zakresu tworzenia procesu walidacji.	Istnieją procedury zapewniające udział w procesie tworzenia walidacji osób o odpowiednich kompetencjach. Istnieją procedury wykluczające możliwość tworzenia procesu walidacji bez osoby z kompetencjami z zakresu specyfiki kwalifikacji oraz osoby z kompetencjami z zakresu tworzenia procesu walidacji.	Informacje o procedurach są zawarte w formalnym dokumencie.
4.	Procesy walidacji są przeprowadzane przez osoby posiadające kompetencje z zakresu specyfiki kwalifikacji i procesu walidacji. Kompetencje te są okresowo weryfikowane.	Kompetencje kadry są rozwijane np. przez szkolenia. Kompetencje kadry są okresowo monitorowane.	Określone minimalne wymagania kompetencyjne niezbędne do wykonywania poszczególnych zadań. Opracowane są plany szkoleń kadr. Dostępne są wyniki przeprowadzonej oceny kompetencji. Raport instytucji certyfikującej.

5.	Zapewnione są zasoby materialne i organizacyjne niezbędne do prawidłowego przeprowadzenia procesów walidacji dla danych kwalifikacji.		Określone są minimalne wymagania w zakresie materialnym i organizacyjnym niezbędne do walidacji efektów uczenia się dla danej kwalifikacji. Raport instytucji certyfikującej.
6.	W procesie walidacji muszą być określone standardy w zakresie dokumentowania efektów uczenia się i kryteria oceny prawidłowości złożonej dokumentacji.	Szczegółowość opisu i dostępność informacji powinny zależeć od funkcji, jaką mają one pełnić. Można założyć, że inny zakres informacji przeznaczony będzie dla osób przechodzących proces walidacji, inny dla walidujących oraz instytucji dbających o jakość procesu walidacji.	Standardy i kryteria oceny formalnej i merytorycznej są dostępne i upubliczniane w instytucji certyfikującej.
7.	Kryteria i metody weryfikacji efektów uczenia się dla danej kwalifikacji muszą być jasno określone i dostępne dla wszystkich zainteresowanych stron.	Szczegółowość opisu i dostępność informacji na temat kryteriów i metod weryfikacji efektów uczenia się powinny zależeć od funkcji, jaką mają one pełnić. Można założyć, że inny zakres informacji będzie przeznaczony dla osób przechodzących proces walidacji, a inny dla walidujących oraz instytucji dbających o jakość procesu walidacji.	Kryteria oraz metody weryfikacji efektów uczenia się są dostępne i upubliczniane w instytucji certyfikującej.
8.	Kryteria, metody i narzędzia weryfikacji efektów uczenia się dla danej kwalifikacji muszą być do nich odpowiednio dobrane.	Istnieją ogólne kryteria weryfikacji danych efektów uczenia się, z którymi są zgodne kryteria, metody i narzędzia weryfikacji efektów uczenia się dla danej kwalifikacji.	Adekwatność kryteriów, metod i narzędzi prowadzenia weryfikacji efektów uczenia się dla danej kwalifikacji jest przedmiotem analiz i oceny, których wyniki zawarte są w raporcie instytucji certyfikującej.
9.	Zakres prowadzonej weryfikacji efektów uczenia się dla danej kwalifikacji musi być adekwatny do charakteru danej kwalifikacji i zapewniać wiarygodność wyników procesów weryfikacji.	W procesie walidacji efekty uczenia się powinny być weryfikowane przez co najmniej dwie osoby.	Wymagany minimalny zakres prowadzonej weryfikacji jest określony przez instytucję certyfikującą i nie jest publicznie dostępny.
10.	Dobór metod weryfikacji zależy od wyników etapu dokumentacji efektów uczenia się.		

11.	Przebieg procesu walidacji musi być odpowiednio dokumentowany na każdym etapie.	Dobłą praktyką jest archiwizowanie danych oraz przygotowywanie rejestrów w wersjach cyfrowych.	Dokumentacja przebiegu procesu walidacji jest dostępna w instytucji certyfikującej i podlega analizie wewnętrznego i zewnętrznego systemu zapewniania jakości. Dokumentacja procesu walidacji dostępna jest w wersjach cyfrowych. Powinna być zapewniona możliwość prześledzenia pełnej ścieżki walidacji osoby starającej się o nabycie kwalifikacji.
12.	Odpowiedzialność za przebieg procesu walidacji i podejmowane w trakcie decyzje jest jasno określona i przypisana konkretnym osobom lub ciałom kolegialnym.	Istnieją procedury przypisujące odpowiedzialność konkretnym osobom lub ciałom kolegialnym.	Informacje o procedurach są zawarte w formalnym dokumencie.
13.	W procesie walidacji musi zostać wykluczona możliwość wystąpienia konfliktu interesów uczestników procesu.	Istnieją procedury zabezpieczające przed wystąpieniem konfliktu interesów w procesie walidacji. Istnieją procedury wykluczające osoby uczestniczące w procesie walidacji, których bezstronność w trakcie tego procesu może być podważona.	Informacje o procedurach są zawarte w formalnym dokumencie.
14.	W procesie walidacji zapewnione są odpowiednie procedury reagowania na informacje dotyczące jakości procesu ze strony wszystkich zainteresowanych.		Informacje o procedurach są zawarte w formalnym dokumencie.

Źródło: Opracowanie własne IBE.

Więcej informacji na temat zapewniania jakości kwalifikacji, w tym walidacji, zawarto w dokumencie „Zapewnianie jakości kwalifikacji w zintegrowanym systemie kwalifikacji” (IBE, wersja robocza, 2014).

2. Walidacja efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym – kierunki poszukiwań w Europie

2.1. Walidacja efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym w wybranych dokumentach europejskich

cele strategii Europa 2020

Dostosowanie kompetencji obywateli do wymagań rynku pracy ma kluczowe znaczenie dla poprawy konkurencyjności, wzrostu zatrudnienia i społecznej spójności Unii Europejskiej, co jest zgodne z głównym celem strategii Europa 2020 (Komunikat Komisji Europejskiej, 2010) – osiągnięciem zrównoważonego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu. W związku z tym w polityce Unii Europejskiej kładzie się niezwykle duży nacisk na poprawę systemów kształcenia, a także promowanie uczenia się przez całe życie. Jednym z elementów tej polityki jest rozwijanie mechanizmów walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemem edukacji formalnej.

Już w roku dwutysięcznym podczas obrad Rady Europejskiej w Lizbonie stwierdzono, że większa przejrzystość kwalifikacji jest jednym z głównych warunków dostosowania systemów kształcenia i szkolenia we Wspólnocie do potrzeb społeczeństwa opartego na wiedzy. W rezolucji Rady z dnia 27 czerwca 2002 roku w sprawie uczenia się przez całe życie (Dz.U. C 163 z 9.7.2002, s. 1) wezwano Komisję, aby we współpracy z Radą i państwami członkowskimi opracowała ramy uznawania kompetencji w zakresie kształcenia i szkolenia. Postulat opracowania Europejskiej Ramy Kwalifikacji (ERK) przywoływany był także w kolejnych sprawozdaniach Rady i Komisji z wdrożenia programu prac „Edukacja i szkolenie 2010”, przyjętych w latach 2004 i 2006.

europejskie zasady rozpoznawania i uznawania efektów uczenia się

Dyskusje o stosowanych w Europie rozwiązaniach walidacyjnych uzmysłowiły przedstawicielom zarówno krajów członkowskich, jak i Komisji Europejskiej, jak duża jest różnorodność tradycji i rozwiązań w dziedzinie walidacji. W roku 2004 zostały sformułowane wspólne europejskie zasady dotyczące rozpoznawania i uznawania efektów edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego, które powinny być uwzględniane przy wypracowywaniu rozwiązań krajowych. Wdrożenie tych zasad jest suwerenną decyzją każdego kraju członkowskiego. Zasady pogrupowano w pięć kategorii: uprawnienia indywidualne, obowiązki interesariuszy, zaufanie, wiarygodność i zasadność oraz bezstronność procesu oceny.

- Przez „uprawnienia indywidualne” rozumie się dobrowolność przystąpienia do walidacji, równy dostęp do walidacji, sprawie-

dliwe traktowanie wszystkich kandydatów, poszanowanie praw i prywatności każdego kandydata.

- „Obowiązkiem interesariuszy” powinno być dążenie do utworzenia (zgodnie z prawami, obowiązkami i kompetencjami) systemów i metod rozpoznawania i uznawania efektów uczenia się nabytych w drodze edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego. Obowiązki te powinny obejmować stosowanie odpowiednich mechanizmów zapewniania jakości. Interesariusze powinni zapewnić kandydatom doradztwo i informację na temat tych systemów i metod.
- „Zaufanie” – procesy, procedury i kryteria identyfikacji i uznawania efektów uczenia się nabytych na drodze edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego muszą być sprawiedliwe, przejrzyste i opierać się na mechanizmach zapewniania jakości.
- „Wiarygodność i zasadność” – systemy i metody identyfikacji i walidacji efektów uczenia się nabytych na drodze edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego powinny respektować uzasadnione interesy dla zapewnienia odpowiedniego udziału różnych interesariuszy.
- „Bezstronność procesu oceny” – należy zastosować procedury zapobiegające powstawaniu konfliktu interesów i zapewnić, aby osoby przeprowadzające walidację miały odpowiednie kompetencje (Rada Unii Europejskiej, 2004, s. 5).

dokumenty
zalecające
wprowadzenie
walidacji

W dniu 23 kwietnia 2008 roku Parlament Europejski i Rada przyjęły Zalecenie w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (2008/C 111/01). Istotnym uzupełnieniem tego dokumentu było Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 czerwca 2009 roku w sprawie ustanowienia europejskiego systemu transferu osiągnięć w kształceniu i szkoleniu zawodowym (2009/C 155/02).

W obydwu wspomnianych dokumentach zaleca się wprowadzenie walidacji efektów uczenia się definiowanej jako proces potwierdzania, że określone, poddane ocenie efekty uczenia się, uzyskane przez uczącego się, odpowiadają konkretnym efektom wymaganym w ramach danego zestawu efektów uczenia się³ lub kwalifikacji.

W roku 2009 Europejskie Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego (*European Centre for the Development of Vocational Training, Cedefop*) opublikowało europejskie wytyczne dotyczące walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego (por. Cedefop, 2009). Publikacja przedstawia wnioski z ponad dwuletniej wymiany doświadczeń (z udziałem przedstawicieli ponad 20 krajów europejskich) w zakresie walidacji efektów uczenia się pozaformalnego i nieformalnego.

³ Zestaw efektów uczenia się to część kwalifikacji, będąca spójnym zbiorem wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, który może podlegać potwierdzeniu.

Konkluzje zawarte w raporcie są następujące:

- Walidacja musi być dobrowolna.
- Należy respektować prywatność indywidualnych osób.
- Należy zagwarantować równy dostęp i sprawiedliwe traktowanie.
- W tworzeniu systemów walidacji powinni uczestniczyć interesariusze.
- Systemy powinny być podparte mechanizmami zapewniania jakości.
- Proces, procedury i kryteria walidacji muszą być sprawiedliwe, przejrzyste i podparte mechanizmami zapewniania jakości.
- Systemy powinny respektować uzasadnione wymagania interesariuszy i starać się zapewnić ich zrównoważony udział.
- W procesie walidacji należy zagwarantować bezstronność i unikać konfliktów interesów.
- Należy zadbać o fachowe kompetencje osób, które przeprowadzają ocenę (Cedefop, 2009, s. 57–58).

W wytycznych skupiono się na walidacji, uwzględniając różne perspektywy (indywidualną, organizacyjną, krajową, europejską). Stanowią one praktyczne wskazówki do stosowania na zasadzie dobrowolności.

**zadania krajów
członkowskich
w zakresie walidacji
do 2018 roku**

Jak wynika z podsumowania wybranych dokumentów, walidacja efektów uczenia się zdobytych poza formalnym systemem kształcenia jest od kilkunastu lat obszarem o rosnącym znaczeniu w polityce Unii Europejskiej. Dotychczasowym zwieńczeniem tych prac jest Zalecenie Rady w sprawie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego, wydane 20 grudnia 2012 roku (2012/C 398/01). W Zaleceniu wskazuje się na to, że najpóźniej w 2018 roku w każdym kraju członkowskim powinny zostać wypracowane rozwiązania dotyczące walidacji efektów uczenia się, pozwalające osobom indywidualnym uzyskać w wyniku procesu walidacji potwierdzenie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych zdobytych poza systemem formalnym. Rozwiązania dotyczące walidacji mają być powiązane z krajowymi ramami kwalifikacji i zgodne z europejskimi ramami kwalifikacji.

W Zaleceniu podkreśla się także, że walidacja służy zarówno wykorzystaniu uzyskiwanych dzięki niej kwalifikacji na rynku pracy, jak i dalszemu uczeniu się. W związku z tym ważne jest, aby stworzyć możliwość potwierdzania nie tylko zestawów efektów uczenia się składających się na kwalifikacje zarejestrowane, lecz także zestawów efektów uczenia się węższych lub innych niż składowe kwalifikacji zarejestrowanych. Jest to szczególnie istotne w związku z obecnym kształtem rynku pracy, który wymaga dywersyfikowania sposobów dochodzenia do kwalifikacji. Możliwość potwierdzania różnych zestawów efektów uczenia się na kolejnych etapach kształcenia się stanowi jedną z takich dróg. Współcześnie rośnie też zapotrzebowanie

na mobilność zawodową, nie tylko geograficzną. Zwykle nie pracujemy przez całe życie w jednym zawodzie, a przy zmianie pracy uświadamiamy sobie, że część posiadanych przez nas kompetencji może być przydatna przy wykonywaniu innego zajęcia; trudno nam jednak udowodnić, że te kompetencje posiadamy.

W Zaleceniu wyróżniono cztery elementy walidacji, które składają się na cały proces. Podkreślono, że każda osoba może z nich korzystać osobno lub łącznie.

Tabela 2. Elementy walidacji według Zalecenia Rady z 20 grudnia 2012 roku w sprawie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego

Element walidacji ⁴	Wyjaśnienie
Identyfikacja	Identyfikacja efektów uczenia się to rozpoznanie przez jednostkę wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, które zdobyła w dotychczasowym procesie uczenia się. Identyfikacja może przebiegać ze wsparciem doradcy czy profesjonalnego konsultanta. Identyfikacja pozwala wskazać już nabyte i potwierdzone efekty uczenia się, efekty uczenia się, które wymagają potwierdzenia, a także ewentualne braki, które należy uzupełnić w procesie uczenia się.
Dokumentacja	Dokumentacja efektów uczenia się to zgromadzenie dowodów związanych z nabytymi efektami uczenia się, na przykład w formie portfolio, certyfikatów, zaświadczeń o odbytych praktykach, stażach itp.
Ocena	Ocena efektów uczenia się (<i>assessment</i>) to proces weryfikacji efektów uczenia się jednostki i zestawienia tych efektów uczenia się z wymaganiami niezbędnymi do zdobycia danej kwalifikacji.
Poświadczenie	Poświadczenie wyników efektów uczenia się może wystąpić w formie kwalifikacji, punktów (np. ECTS lub ECVET) lub osiągnięć prowadzących do uzyskania kwalifikacji bądź w innej stosownej formie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Zalecenia Rady w sprawie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego z dnia 20 grudnia 2012 roku (2012/C 398/01).

Potwierdzanie kompetencji, zgodnie z Zaleceniem, powinno być możliwe i dostępne dla wszystkich zainteresowanych, którzy chcą zwalidować efekty uczenia się uzyskane poza szkołą lub uczelnią. Postuluje się, by osobom bezrobotnym lub zagrożonym bezrobociem stworzyć możliwość przeprowadzenia bilansu kompetencji (*skills audit*) w rozsądnym terminie, najlepiej w ciągu sześciu miesięcy od momentu zgłoszenia takiej potrzeby. Stworzenie systemu walidacji zakłada przygotowanie uczestników rynku edukacji i pracy do tych zmian, a także wykształcenie i przeszkolenie odpowiednich kadr.

⁴ Nazwy etapów podane w tabeli pochodzą z oficjalnego tłumaczenia Zalecenia.

2.2. Wybrane rozwiązania w zakresie walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym w Europie

różnice między systemami walidacji: francuskim, holenderskim, niemieckim i czeskim

W ramach zrealizowanego w Instytucie Badań Edukacyjnych „Badania stosowanych procedur potwierdzania efektów uczenia się osiągniętych na drodze edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego” przeanalizowano systemy walidacji stosowane i rozwijane w czterech krajach europejskich: Francji, Holandii, Niemczech i Czechach. W wybranych krajach stosowane są różne rozwiązania, co wynika ze specyficznych dla każdego z tych państw uwarunkowań historycznych, instytucjonalnych, społecznych i gospodarczych. Różnice dotyczą między innymi: zasad, na których opierają się systemy walidacji, stosowanych metod potwierdzania kompetencji, sposobów zapewniania jakości walidacji, rodzajów i zadań instytucji zaangażowanych w poszczególne etapy procesu walidacji, warunków dopuszczenia do udziału w procesie, zasięgu stosowanych procedur walidacji oraz metod finansowania.

Analiza wskazuje nie tylko istotne różnice, lecz także elementy wspólne czterech systemów krajowych. Ich ocena pozwala wyróżnić rozwiązania skuteczne, dobrze funkcjonujące oraz takie, które nie sprawdzają się z określonych względów. Analiza tych rozwiązań stanowiła inspirację dla prac nad rozwiązaniami polskimi.

poziom regulacji i centralizacji systemów walidacji

Poddane analizie systemy walidacji różnią się ze względu na poziom regulacji i związany z tym poziom centralizacji systemu. Na jednym krańcu znajduje się system francuski, silnie scentralizowany i uregulowany, na drugim zaś – system niemiecki, silnie zdecentralizowany i słabo uregulowany. W przypadku Niemiec trudno nawet mówić o systemie, lecz raczej o szeregu rozwiązań z zakresu potwierdzania efektów uczenia się pozaformalnego i nieformalnego.

Rozwój systemów walidacji w Holandii, Niemczech i Czechach, podobnie jak w Polsce, jest powiązany z pracami nad krajowymi ramami kwalifikacji przez odwołanie do tradycji i uwarunkowań regionalnych. Francja ma najdłuższą tradycję walidacji, gdzie istniejący system ulega stopniowej ewolucji.

Osoby przystępujące do walidacji we Francji, Holandii i Czechach mają możliwość uzyskania kwalifikacji pełnych lub częściowych. Kompetencje obejmują określoną liczbę poziomów (9 w Czechach, 5 we Francji, 4 w Holandii) oraz dzielą się na ogólne i zawodowe (profesjonalne). System walidacji w Niemczech wyróżnia się na tle innych krajów OECD, gdyż nie ma ram prawnych ani zestandaryzowanego systemu walidacji. Ze względu na podział zadań między różne elementy bardzo skomplikowanego systemu edukacji istnieją zróżnicowane podejścia, zwykle niezależne od polityki ogólnokrajowej.

przebieg procedury walidacji	<p>Procedura walidacji efektów uczenia się w analizowanych krajach składa się z analogicznych elementów ułożonych w sekwencje. Proces walidacji (we Francji, Niemczech i Holandii) rozpoczyna się od etapu obejmującego udzielenie kandydatowi informacji na temat walidacji: całej procedury, wymaganych dokumentów, terminów, kosztów, warunków certyfikacji. Najczęściej informowanie połączone jest z doradztwem, które służy pomocy w podsumowaniu posiadanego doświadczenia zawodowego i kompetencji. Na etapie doradztwa bywają stosowane narzędzia (np. niemiecki ProfilPASS) pomagające kandydatom w rozpoznaniu nabytych kompetencji i uporządkowaniu potwierdzającej je dokumentacji. Gdy kandydat podejmie decyzję o przystąpieniu do walidacji, kolejnym etapem we wszystkich analizowanych krajach jest ocena zgromadzonych przez niego dokumentów, potwierdzających doświadczenia i kompetencje. Dokumenty zebrane w portfolio najczęściej obejmują: umowy o pracę, świadectwa pracy, wyciągi wypłat, zaświadczenia, certyfikaty, potwierdzenia działalności wolontariackiej, opis motywacji do uzyskania kwalifikacji. Oceną dokumentacji zajmują się komisje, które często dodatkowo przeprowadzają rozmowy z kandydatami o zawartości prezentowanego portfolio (Francja, Holandia, Niemcy). We Francji zgromadzona dokumentacja podlega dwukrotnej ocenie – część dokumentów po wstępnej selekcji jest odrzucana i niewzględniana na etapie rozmowy z komisją. Proces walidacji najczęściej kończy się wydaniem raportu podsumowującego wyniki oceny oraz wystawieniem certyfikatów przez upoważnione organy.</p>
metoda portfolio	<p>Najpopularniejszą metodą weryfikacji efektów uczenia się w czterech analizowanych krajach jest ocena portfolio. Metoda ta dodatkowo ma walor edukacyjny, ponieważ wymaga od kandydata, aby samodzielnie zgromadził dokumenty oraz wziął odpowiedzialność za cały proces. Krytykowana jest natomiast za pracochłonność i czasochłonność oraz formę oceny, najczęściej uwzględniającą przekonywanie komisji przez kandydata do wartości zgromadzonej dokumentacji. Inne metody weryfikacji to: wywiad (Holandia), ocena 360 stopni (Holandia), porównywanie dyplomów (Holandia, Francja), egzamin (Niemcy, Czechy), symulacja (Niemcy, Czechy, Holandia). Są one mniej popularne niż ocena portfolio – głównie ze względu na wyższy koszt i nakład pracy po stronie centrum dokonującego oceny.</p>
organy odpowiedzialne za walidację	<p>We wszystkich analizowanych krajach za procedury walidacji odpowiedzialne są ministerstwa⁵ (zwykle edukacji i pracy) oraz wiele innych instytucji (edukacyjnych, pośrednictwa pracy). W niektórych krajach powstały specjalne organy walidacyjne. We Francji za procedury walidacji odpowiadają liczne instytucje: Ministerstwo Edukacji,</p>

⁵ Należy podkreślić, że ministerstwa ponoszą odpowiedzialność za to, by system walidacji funkcjonował według określonych zasad, natomiast za samo prowadzenie procedur walidacyjnych odpowiedzialne są liczne instytucje, należące zarówno do sektora publicznego, prywatnego, jak i pozarządowego.

Ministerstwo Pracy, Ministerstwo Gospodarki, władze regionów, regionalne urzędy i centra pracy, akademie, uniwersytety, szkoły średnie, szkoły zawodowe oraz inne instytucje i organy wspomagające i współfinansujące proces walidacji. Na poziomie administracji centralnej główną instytucją zaangażowaną w ten proces jest *Direction de l'Enseignement Scolaire*, czyli Dyrekcja ds. Nauki Szkolnej, odpowiedzialna za tworzenie i odnawianie dyplomów oraz pilotowanie procesu VAE (*La validation des acquis de l'expérience*, czyli walidacji efektów uczenia się zdobytych w wyniku doświadczeń zawodowych i osobistych). Na poziomie regionalnych przedstawicielstw Ministerstwa Edukacji jednostką zaangażowaną w walidację jest akademicki organ walidacyjny (DAVA). Krajowa Rada ds. Kształcenia Zawodowego przez Całe Życie wydaje opinie co do procesu legislacyjnego w dziedzinie kształcenia zawodowego i nauki, ocenia postawy i polityki regionów w tym zakresie, a także wskazuje źródła finansowania. Podobnie w Holandii za legislację, finansowanie, monitorowanie jakości i stymulowanie współpracy między różnymi organami odpowiedzialny jest rząd. Inne instytucje zaangażowane w walidację uczenia się to: partnerzy społeczni, zrzeszenie centrów specjalizacji w dziedzinie edukacji (COLO), krajowa organizacja CITO przeprowadzająca testy bazujące na ICT (*Information and Communication Technologies* – technologie informacyjno-komunikacyjne), Centrum Wiedzy EVC tworzące krajowy rejestr instytucji przeprowadzających walidację. W Niemczech za upowszechnianie procedur walidacji odpowiada Ministerstwo ds. Kształcenia, Oświaty i Badań. Przeprowadzanie egzaminów eksternistycznych leży w gestii głównie izb rzemieślniczych, izb przemysłowo-handlowych i izb rolniczych. Ogólne zasady dostępu do szkolnictwa wyższego określa Niemiecka Konferencja Rektorów, szczegółowe regulacje powstają zaś na uniwersytetach. W Czechach procedury walidacji są zatwierdzane przez Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Sportu, w proces ten zaangażowane jest również Ministerstwo Pracy i Spraw Socjalnych. Ważną funkcję pełnią także rady sektorowe obsługiwane przez Głównego Administratora Zintegrowanego Systemu Standardów Zawodowych (ISTP) oraz zespół Krajowych Ram Zawodów (NSP).

dostęp
do systemu
informacji

W Czechach system informacji na temat procesu walidacyjnego jest dostępny dla wszystkich zainteresowanych. Kandydatów zachęca się do zdobywania w ten sposób kwalifikacji nie tylko częściowych, lecz także pełnych. W Niemczech nie ma centralnego systemu informacyjnego o walidacji; informacje są udzielane przez instytucje prowadzące walidację: uczelnie wyższe, izby rzemieślnicze, firmy. W Holandii nie istnieją ograniczenia w przystąpieniu do walidacji, kandydaci są zobowiązani jedynie do poinformowania jednostki oceniającej o posiadanych przez siebie kwalifikacjach. Podobnie we Francji walidacja jest dostępna dla wszystkich kandydatów, pod warunkiem posiadania co najmniej trzyletniego doświadczenia zawodowego i/lub dzia-

łałości dobroczynnej, i/lub wolontariatu, zgodnych z przedmiotem dyplomu/certyfikatu, o który się występuje. We Francji kandydaci nie ponoszą kosztów walidacji, gdyż pokrywa je (w zależności od ich sytuacji na rynku pracy) państwo, region, Fundusz Zapewnienia Kształcenia lub OPCA (*Organismes paritaires collecteurs agréés*), czyli instytucje parytarne kierowane przez organizacje partnerów społecznych. W Holandii kandydat jest zobowiązany do wniesienia opłaty, jednak pracodawcy mogą odpisać sobie tę kwotę od podatku. W Niemczech koszty walidacji wydają się wysokie, ale dla wielu grup (np. młodzieży, wolontariuszy) tworzone są specjalne programy. Przeszkodą w zwiększeniu popularności walidacji okazuje się jej czasochłonność i pracochłonność dla kandydatów, a także niedocieranie z informacją do wszystkich potencjalnie zainteresowanych (zwłaszcza osób o niższych kwalifikacjach).

zainteresowanie
walidacją
w liczbach

Liczba osób przystępujących do walidacji w badanych krajach (a więc przy różnych populacjach) jest zbliżona – około 30 000 rocznie. Co roku też wszędzie obserwuje się systematyczny wzrost liczby kandydatów. W Niemczech i Holandii systemy walidacji rozwijają się od niedawna, stopniowo przybywa sektorów, w których walidacja jest możliwa. Przykładowo, w Holandii walidacja jest dostępna w wielu sektorach usług oraz handlu, a także w wolontariacie. Wskaźniki zdawalności okazują się wysokie, na przykład spośród około 29 000 kandydatów rocznie przystępujących w Niemczech do egzaminów eksternistycznych 77% zdaje egzamin. We Francji od 2007 roku obserwuje się stabilizację liczby certyfikatów przyznawanych w wyniku walidacji na poziomie około 30 000 rocznie. Liczba aplikacji zakończonych sukcesem różni się w zależności od typu dyplomu i wymaganych kwalifikacji. Najsurowsze w przyznawaniu walidacji są uniwersytety – w 2006 roku pozytywnie rozpatrzono jedynie 28% złożonych podań; w szkołach średnich było to 61%. Jest to liczba znacznie mniejsza od planowanej przez ustawodawcę, który założył rocznie około 60 000 walidacji pozytywnie rozpatrzonych.

3. Walidacja efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym w Polsce

3.1. Podejmowane działania w zakresie walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym

W Polsce w obszarze walidacji efektów uczenia się uzyskanych w kształceniu pozaformalnym i uczeniu się nieformalnym mamy do czynienia z dużą różnorodnością rozwiązań w różnych branżach i z wieloma przedsięwzięciami prowadzonymi przez rozmaite organizacje i instytucje. Są wśród nich rozwiązania o wieloletniej tradycji, stosowane na dużą skalę. Są też przedsięwzięcia zupełnie nowe, o charakterze pilotażowym, które stawiają sobie za cel między innymi wypracowanie i przetestowanie nowych metod i zasad walidacji efektów uczenia się.

W przeprowadzonym na zlecenie Instytutu Badań Edukacyjnych „Badaniu stosowanych procedur potwierdzania efektów uczenia się osiągniętych na drodze edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego”⁶ przeanalizowane przykłady rozwiązań walidacyjnych podzielono na dwie kategorie w zależności od tego, czy zasady walidacji w danym przypadku zostały określone regulacjami prawnymi na poziomie państwa czy też na innym poziomie. W wielu zawodach kształcących w ramach szkolnictwa zawodowego lub rzemiosła istnieje możliwość zdobycia państwowego dokumentu potwierdzającego kwalifikację w zawodzie lub kwalifikację zawodową. Osoba dorosła, która zdobyła kompetencje przez praktyczną naukę zawodu, po spełnieniu określonych warunków może przystąpić do egzaminu przeprowadzanego przez okręgową komisję egzaminacyjną lub do egzaminu czeladniczego organizowanego przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych.

rozwiązania państwowe

Państwo wprowadziło również regulacje do ponad 300 zawodów. Listę zawodów regulowanych wraz z opisem wymagań kwalifikacyjnych prowadzi Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Są to zawody (w tym specjalności i stanowiska pracy), dla których polskie przepisy prawne przewidują konieczność posiadania odpowiedniego poziomu wykształcenia, spełnienia wymagań kwalifikacyjnych lub innych dodatkowych wymagań dla osób nabywających w RP kwalifikacje do podjęcia lub wykonywania poszczególnych zawodów (Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2011). Od 2012 roku trwają prace nad stopniową deregulacją zawodów. W Sejmie trwają prace

⁶ Wyniki badania zostały opisane w publikacji Instytutu Badań Edukacyjnych pt. „Od kompetencji do kwalifikacji – analiza wybranych rozwiązań i praktyk w zakresie walidowania efektów uczenia się” (Bacia, 2013).

nad opracowaniem trzech ustaw deregulujących dostęp do ponad 240 zawodów. Rząd wchodzi w nowy etap otwierania dostępu do zawodów. Trwają sondażowe konsultacje online, dzięki którym zainteresowani mogą zgłaszać, jakie bariery dostrzegają w dostępie lub wykonywaniu zawodów⁷.

Ponadto polski ustawodawca, w ramach walidacji efektów uczenia się w systemie edukacji formalnej, stworzył możliwość zdobycia wykształcenia na poziomie podstawowym, gimnazjalnym, średnim ogólnokształcącym oraz zasadniczym zawodowym przez egzaminy eksternistyczne, wprowadzone rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 roku. Eksternistycznie można potwierdzić również poszczególne kwalifikacje składające się na dany zawód. Przyjęta w tym roku nowelizacja ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw z dnia 11 lipca, wprowadziła możliwość potwierdzania efektów uczenia się nabytych w sposób zorganizowany lub niezorganizowany instytucjonalnie poza systemem studiów. Rozwiązanie to zostało przewidziane jako alternatywna ścieżka przyjęcia na studia lub sposób na uzyskanie części punktów ECTS (nie więcej niż 50%) przypisanych do danego programu kształcenia. Możliwość przystąpienia do procesu walidacji będzie zależała od posiadanego przez kandydata poziomu wykształcenia (dyplomu) oraz doświadczenia zawodowego.

W przypadku innych kwalifikacji organizacje chcące potwierdzać kompetencje muszą wypracować własne procedury lub zaadaptować rozwiązania wypracowane w innych krajach (np. międzynarodowe standardy egzaminacyjne). Linia podziału przebiega więc między kwalifikacjami, w których istnieje możliwość zdobycia certyfikatów regulowanych przez państwo, a tymi, w których taka ścieżka nie jest dostępna.

**przedsięwzięcia
nieuregulowane
państwowo**

Wśród przedsięwzięć, które nie zostały uregulowane na poziomie państwowym, wyróżnić można takie, w których:

- polskie instytucje nadają kwalifikacje międzynarodowe, wchodząc we współpracę z instytucjami międzynarodowymi; wymaga to różnego stopnia innowacyjności w celu dostosowania rozwiązań do polskiego kontekstu;
- polskie instytucje wypracowują własne rozwiązania.

W przypadku części przedsięwzięć bazuje się więc na już wypracowanych i regulowanych przez państwo modelach walidacji (np. stosowanych w trakcie egzaminów kwalifikacyjnych czy przez izby

⁷ Informacja ze strony internetowej MNiSW: <http://ms.gov.pl/pl/deregulacja-dostepu-do-zawodow/iv-transza/> (wejście na stronę 30.09.2014).

rzemieślnicze⁸); w innych zaś – wypracowuje się rozwiązania nowe, które nie były wcześniej stosowane na szerszą skalę. Przykładem rozwiązania adaptacyjnego jest przeniesienie na grunt polski standardów egzaminacyjnych wypracowanych w innych krajach (np. egzaminów językowych TELC i TOEFL, egzaminów komputerowych ECDL i finansowych EFA). W takich przypadkach standard egzaminacyjny wypracowany przez międzynarodową organizację jest w całości (lub z niewielkimi zmianami) wprowadzany w Polsce, a więc przedmiot, procedury, metody i narzędzia walidacji są ogólnie ustalone, a o jakość całego procesu dbają instytucje polskie, współpracujące z zagranicznymi, często akredytowane.

Warto podkreślić, że w każdym, nawet najbardziej innowacyjnym przedsięwzięciu, trudno uniknąć inspirowania się rozwiązaniami i materiałami wypracowanymi zewnątrz. Z kolei w przypadku niektórych certyfikatów międzynarodowych (np. dla doradców finansowych) zakres wymaganej wiedzy musiał zostać dostosowany do warunków polskich – szczególnie jeśli chodzi o informacje dotyczące otoczenia prawnego i regulacji finansowych funkcjonujących w naszym kraju.

3.1.1. Przedsięwzięcia walidacji efektów uczenia się regulowane przez państwo

W Polsce regulacje państwowe dotyczące walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym dotyczą egzaminów przeprowadzanych przez okręgowe komisje egzaminacyjne, w tym egzaminów eksternistycznych (w zakresie kształcenia ogólnego i zawodowego) oraz egzaminu przeprowadzanego przez izby rzemieślnicze (więcej informacji na ten temat: Federowicz i Sitek, 2012), a także szczególnych uprawnień zawodowych, typu uprawnienia budowlane i specjalizacje lekarskie⁹.

W ramach kształcenia ogólnego istnieje możliwość uzyskania poziomu wykształcenia podstawowego, gimnazjalnego, zasadniczego zawodowego i średniego po przystąpieniu do egzaminów eksternistycznych z zakresu kształcenia ogólnego, tj. z zakresu obowiązkowych zajęć edukacyjnych określonych w ramowych planach nauczania dla następujących szkół dla dorosłych: szkoły podstawowej, gimnazjum i liceum ogólnokształcącego, a także egzaminów eks-

⁸ Państwo uregulowało te formy walidacji w drodze dwóch rozporządzeń: Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 3 lutego 2006 roku w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych, zastąpionego przez Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 roku w sprawie egzaminów eksternistycznych oraz Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 września 2012 roku w sprawie egzaminu czeladniczego, egzaminu mistrzowskiego oraz egzaminu sprawdzającego, przeprowadzanych przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych.

⁹ Proces walidacji dotyczący tych szczególnych uprawnień został przeanalizowany i opisany w ramach ekspertyz wykonanych na zlecenie Instytutu Badań Edukacyjnych w 2013 roku.

ternistycznych z zakresu wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla zasadniczej szkoły zawodowej. Niezbędnym warunkiem dopuszczenia do powyższych egzaminów jest ukończenie odpowiedniej klasy szkoły niższego poziomu, za-
leżnie od egzaminu, do którego się przystępuje.

reforma
kształcenia
zawodowego

W kształceniu zawodowym od 1 września 2012 roku (tj. w roku szkolnym 2012/2013), kiedy w życie weszła reforma kształcenia zawo-
dowego¹⁰, do systemu egzaminów zewnętrznych został wprowadzony zmodernizowany egzamin potwierdzający kwalifikacje w zawodzie, zwany również egzaminem zawodowym. Uwzględnia on charaktery-
stykę kwalifikacji wyodrębnionych w poszczególnych zawodach, uję-
tych w nowej klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego oraz
w nowej podstawie programowej kształcenia w zawodach.

Nowa klasyfikacja zawodów szkolnictwa zawodowego (KZSZ) opi-
suje zawody, wyodrębniając w ich ramach poszczególne kwalifika-
cje. Szkoły prowadzące kształcenie zawodowe kształcą w zawodach,
natomiast poszczególne kwalifikacje można zdobywać również na
kwalifikacyjnych kursach zawodowych. KZSZ obejmuje obecnie 200
zawodów, a w ich obrębie 252 kwalifikacje. W klasyfikacji zawodów
szkolnictwa zawodowego ujęto: 23 zawody, na które składają się po
trzy kwalifikacje, 72 zawody z dwoma kwalifikacjami na zawód, 98 za-
wodów odpowiadających jednej kwalifikacji oraz 7 zawodów szkol-
nictwa artystycznego, dla których nie wyodrębnia się kwalifikacji.

Reforma oznacza, że osoba zdająca przystępuje do tyłu egzaminów,
ile kwalifikacji jest wyodrębnionych w danym zawodzie. Osiągnięcie
oczekiwanych efektów kształcenia w zakresie danej kwalifikacji po-
twierdzone jest świadectwem wydanym przez okręgową komisję
egzaminacyjną po zdaniu przez ucznia (uczącego się) egzaminu po-
twierdzającego tę kwalifikację. Po uzyskaniu wszystkich świadectw
potwierdzających kwalifikacje w zawodzie oraz uzyskaniu wymaga-
nego poziomu wykształcenia uczeń otrzymuje dyplom potwierdza-
jący kwalifikacje zawodowe.

O taki dyplom ubiegać się mogą także osoby, które nabyły kom-
petencje zawodowe, kształć się w formach pozaszkolnych (np.
uczestnicząc w kwalifikacyjnym kursie zawodowym) lub wyko-
nując pracę zawodową. Osoby takie, chcąc zdobyć świadectwo
potwierdzające kwalifikację w zawodzie, powinny zdać egzamin
eksternistyczny organizowany przez okręgową komisję egzami-
nacyjną. By uzyskać dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodo-
we, trzeba zdobyć świadectwa wszystkich kwalifikacji wyodręb-
nionych dla danego zawodu oraz posiadać wykształcenie średnie

¹⁰ Reforma wprowadzona ustawą z dnia 19 sierpnia 2011 roku o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz nie-
których innych ustaw.

lub zasadnicze zawodowe, uzyskane po przejściu przez proces kształcenia w zasadniczej szkole zawodowej/technikum/liceum lub po zdaniu egzaminu eksternistycznego z zakresu podstawy programowej kształcenia ogólnego dla zasadniczej szkoły zawodowej lub dla szkoły dającej wykształcenie średnie¹¹. Egzamin eksternistyczny zawodowy przeprowadzany jest w zakresie kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie spośród kwalifikacji ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, z wyłączeniem zawodów medycznych.

**sposoby
wprowadzania
nowych zawodów
do klasyfikacji**

Klasyfikacja zawodów szkolnictwa zawodowego nie jest systemem zamkniętym. Możliwe jest wprowadzanie do niej nowych zawodów na wniosek ministrów właściwych dla zawodów, tj. odpowiedzialnych za dane obszary gospodarki. Również stowarzyszenia zawodowe, samorządy gospodarcze oraz inne organizacje gospodarcze mogą wystąpić z propozycją ustanowienia nowego zawodu. Taką inicjatywę zgłaszają do odpowiedniego ministra, który sporządza wniosek z opisem zawodu, uzasadnieniem potrzeby wprowadzenia takiego zawodu do klasyfikacji oraz kształcenia w tym zawodzie wraz z opinią reprezentatywnej organizacji pracodawców. Pozytywnie rozpatrzony wniosek skutkuje wpisaniem zawodu do KZSZ oraz powołaniem przez ministra edukacji zespołu do pracy nad stworzeniem podstawy programowej kształcenia w tym zawodzie.

Kolejnym sposobem zdobywania kwalifikacji zawodowych w Polsce jest przygotowanie zawodowe uczniów – pracowników młodocianych, realizowane jako nauka zawodu u pracodawcy będącego rzemieślnikiem lub niebędącego rzemieślnikiem. Nauka zawodu pracowników młodocianych odbywa się na podstawie przepisów Kodeksu pracy i stosownego rozporządzenia Rady Ministrów. Pracownicy młodociani zatrudnieni u pracodawców niebędących rzemieślnikami przystępują do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie w ramach systemu oświaty (organizowanego przez okręgowe komisje egzaminacyjne), pracownicy młodociani zatrudnieni zaś u rzemieślnika zdają egzaminy czeladnicze przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych.

Działalność rzemiosła jest regulowana przez odrębną ustawę z dnia 22 marca 1989 roku (Dz.U. 2012 nr 112, poz. 979, z późn. zm.). Izby rzemieślnicze przeprowadzają egzaminy zarówno dla wybranych zawodów „szkolnych”, jak i dla zawodów niezajdujących się w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, a ujętych w klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy (w tym przypadku Związek Rzemiosła Polskiego sam określa

¹¹ Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 roku o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 205, poz. 1206).

standardy). Egzaminy składają się z części teoretycznej i praktycznej, są przeprowadzane przez komisje egzaminacyjne powołane przez izby rzemieślnicze.

3.1.2. Przedsięwzięcia walidacji efektów uczenia się nieregulowane państwowo

Jak zaznaczono w poprzednim podrozdziale, państwo reguluje potwierdzanie kompetencji odnoszących się do określonego zbioru kwalifikacji i zawodów. Praktyki walidacji obejmują ich szerszy zakres. W poszczególnych środowiskach wydawane są świadectwa, dyplomy i certyfikaty opierające się na różnych podstawach. Stosuje się różnorodne rozwiązania i procedury dotyczące określania warunków dopuszczenia do walidacji, sposobu jej przeprowadzania oraz zapewniania jakości kwalifikacji.

Odpowiedzią na potrzeby rynku (zarówno pracowników i pracodawców, jak i klientów) są inicjatywy i projekty oferujące uzupełniające albo alternatywne ścieżki potwierdzenia kompetencji. Sposoby działania przyjmowane przez różne środowiska w tym zakresie są bardzo zróżnicowane – w przypadku niektórych zawodów i profesji korzysta się z rozwiązań wypracowanych zewnętrznie (adaptacja), w innych tworzy się nowe procedury oraz metody potwierdzania kompetencji (innowacja).

rozwiązania
zaadaptowane
(branża
informatyczna
i finansowa)

Duży wpływ na wybór jednej z tych dróg ma kwestia dostępności możliwych do adaptacji rozwiązań dotyczących walidacji i certyfikacji. Przykładowo, w branży informatycznej istnieje bardzo dużo różnych form certyfikacji umiejętności, które są oferowane przez poszczególne podmioty – przede wszystkim przez firmy produkujące oprogramowanie (np. certyfikaty oferowane przez Microsoft albo Cisco). Podobnie wygląda sytuacja w branży finansowej, w której funkcjonują różne standardy egzaminacyjne opracowane przez konkretne podmioty, np. przez międzynarodowe fundacje. Częstą strategią w takiej sytuacji jest sięgnięcie po już wypracowane rozwiązania. Ich zaletą jest fakt, że tak przyznane zaświadczenia/certyfikaty/dyplomy mają prestiż wynikający z uznania przez środowisko branżowe, a często ich międzynarodowy charakter pozwala na rozpoznawalność także poza granicami kraju.

Kierując się takim sposobem myślenia, wprowadzono w Polsce certyfikat dla doradców finansowych EFA (*European Financial Advisor*), wypracowany przez międzynarodową organizację pozarządową EFPA (*European Financial Planning Association*). Istniejącą procedurę walidacji wdrożył Warszawski Instytut Bankowości (WIB)¹², który już

¹² Obecnie certyfikacją EFA zajmuje się nowo utworzona Fundacja na Rzecz Standardów Doradztwa Finansowego EFPA Polska.

miał w swojej ofercie możliwość skorzystania z innych certyfikatów międzynarodowych (np. Europejski Certyfikat Bankowca). Władze WIB rozpoznały problem związany z trudnym do określenia statusem doradcy finansowego w Polsce. Zdaniem osoby koordynującej inicjatywę EFA w Polsce mianem tym określano bardzo różnych pracowników instytucji finansowych, którzy zajmowali się w większym stopniu sprzedażą produktów aniżeli doradztwem w prawdziwym tego słowa znaczeniu. Chcąc przeciwdziałać podobnym praktykom, zastanawiano się nad sposobem wytyczenia standardów, które powinny obowiązywać w tej grupie zawodowej. Uznano, że certyfikat jest odpowiednim narzędziem, które z jednej strony wyznaczy zakres kompetencji wymaganych od doradcy zawodowego, z drugiej zaś – pozwoli na przeprowadzenie egzaminów rozstrzygających o tym, kto spełnia określone w ten sposób wymagania.

W przypadku przedsięwzięć adaptacyjnych wypracowane zewnętrznie standardy egzaminacyjne szczegółowo opisywały większość aspektów związanych z egzaminem, pozostawiając niewiele miejsca na swobodę i eksperymenty. Co więcej, przy rozwiązaniach adaptacyjnych, w których przejmuje się gotowe modele zagraniczne czy międzynarodowe, opłaty ponoszone przez kandydata związane z wydaniem certyfikatu przekazywane są zagranicznemu właścicielowi certyfikatu, a w Polsce bardzo ograniczona jest możliwość wpływania na zawartość merytoryczną modelu i przez to na kształtowanie rynku pracy.

rozwiązania
innowacyjne
(certyfikat
dla trenerów)

Po rozwiązaniu bardziej innowacyjne sięgano w analizowanych przedsięwzięciach zazwyczaj wtedy, gdy brakowało modeli, które można by wykorzystać. Taka sytuacja istniała w przypadku certyfikatu dla trenerów wypracowanego przez Stowarzyszenie Trenerów Organizacji Pozarządowych (STOP) na przełomie XX i XXI wieku. Wówczas walidacją umiejętności z tego obszaru prawie nikt się nie zajmował, a dostępność materiałów, które mogłyby stanowić punkt odniesienia, była niewielka. Dlatego też przy opracowywaniu standardu opierano się przede wszystkim na wiedzy i doświadczeniu trenerów należących do stowarzyszenia, którzy stworzyli gremium odpowiedzialne za przygotowanie zakresu kompetencji wymagane go na każdym ze stopni certyfikatu i opracowali standardy walidacji stosowane przez STOP.

3.1.3. Przykłady badań i projektów pilotażowych w obszarze walidacji w szkolnictwie wyższym

W ramach projektu „Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie” prowadzone były różne działania, służące wypracowaniu zasad zapewniania jakości kwalifikacji w obszarze walidacji.

**analiza praktyk
w kształceniu
formalnym**

W latach 2011–2012 w projekcie przeprowadzono badanie naukowe „Potwierdzenie efektów kształcenia w instytucjach szkolnictwa wyższego”. W badaniu dokonano analizy istniejących praktyk w zakresie oceniania i potwierdzania efektów uczenia się w kształceniu formalnym w Polsce i w wybranych krajach, a także w kształceniu pozaformalnym i nieformalnym uczeniu się w szkolnictwie wyższym za granicą. Punktem wyjścia do badania było stwierdzenie, że wyzwania współczesnego świata wymagają uczenia się przez całe życie, a to stwarza konieczność rozwijania współpracy szkolnictwa wyższego ze szkolnictwem zawodowym i kształceniem dorosłych, a także uznawania efektów uczenia się pozaformalnego i nieformalnego w ramach szkolnictwa wyższego. W badaniu wyróżniono podstawowe zasady, jakie muszą być spełnione, aby walidacja efektów uczenia się była wiarygodna – zapewnianie jakości walidacji, oddzielenie oceniania od nauczania oraz precyzyjne ustalenie wymagań wobec stron zaangażowanych w proces. W badaniu zidentyfikowano i przeanalizowano zarówno dobre, jak i złe praktyki walidacyjne, stosowane w polskim szkolnictwie wyższym w poszczególnych obszarach i dyscyplinach kształcenia. Analizowano efekty uczenia się zdobyte w ramach przedmiotu/modułu, w ramach całego programu studiów oraz w zakresie oceniania diagnostycznego w procesie rekrutacji. Przedstawiono szereg niekonwencjonalnych metod oceniania i potwierdzania efektów uczenia się. Szczególną uwagę poświęcono zapewnianiu jakości procesu walidacji efektów uczenia się w systemie formalnym, analizując wymagania akredytacyjne w zakresie potwierdzania efektów uczenia się w szkolnictwie wyższym stawiane przez polskie instytucje akredytujące. Przeanalizowano również zagraniczne praktyki walidacyjne w obszarze szkolnictwa wyższego. Na podstawie zrealizowanych badań zdiagnozowano braki i potrzeby w polskim szkolnictwie wyższym oraz przedstawiono propozycję rozwiązania problemu walidacji efektów uczenia się w różnych formach w Polsce.

**system
przenoszenie
i akumulowania
osiągnięć**

Innym działaniem zrealizowanym w projekcie „Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie” było opracowanie koncepcji systemu przenoszenia i akumulowania osiągnięć (ECVET), a następnie przetestowanie jej w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Elblągu. Pilotaż miał na celu analizę możliwości przenoszenia i akumulowania osiągnięć w zakresie uznawania efektów uczenia się uzyskiwanych w ramach edukacji pozaformalnej. Obejmował dwie kwalifikacje prowadzone w PWSZ w Elblągu: informatykę – studia inżynierskie o profilu praktycznym oraz administrację (specjalność: administracja bezpieczeństwa publicznego) – studia licencjackie o profilu praktycznym. Pierwszym etapem pilotażu był przegląd stanowisk pracy typowych dla wybranych dwóch kierunków studiów inżynierskich oraz identyfikacja

kluczowych zadań zawodowych właściwych dla badanych kwalifikacji. W drugim etapie zidentyfikowano jednostki efektów uczenia się wyodrębnione w wybranych kwalifikacjach oraz oszacowano ich objętość. Trzeci etap działań polegał na analizie warunków uznawania efektów uczenia się uzyskiwanych na stanowisku pracy, czyli opisanii systemu transferu osiągnięć. W tym etapie określono te zestawy efektów uczenia się zapisane w programach kształcenia i możliwe do uzyskania w miejscu pracy, które mogą być uznane przez uczelnię. Wskazano też niezbędne warunki i istniejące bariery dla uznawania przez uczelnie zawodowe efektów uczenia się uzyskanych podczas wykonywania zadań na stanowisku pracy. Wnioski z pilotażu wskazują, że uczenie się/kształcenie w drodze formalnej zazwyczaj prowadzi do uzyskania jednostek uczenia się o większej objętości w porównaniu do zadań zawodowych. Przeprowadzone analizy udowodniły, że każda z badanych kwalifikacji prowadzi do uzyskania kompetencji potrzebnych na bardzo wielu stanowiskach pracy. W zakresie uznawania i transferu osiągnięć zdobywanych w miejscu pracy zespoły prowadzące pilotaż doszły do wniosku, że najbardziej możliwe jest uznanie jednostek uczenia się i transfer osiągnięć związanych z przedmiotami specjalnościowymi. Przedmioty podstawowe i związane z nimi efekty kształcenia były zdecydowanie trudniej identyfikowalne w badanych jednostkach uczenia się i specyficznych zadaniach zawodowych.

**pilotaż
sposobów
walidacji
w Elblągu**

W Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Elblągu przeprowadzono również pilotaż sposobów walidacji efektów uczenia się uzyskanych w wyniku uczenia się pozaformalnego i nieformalnego (IBE, 2013). Walidacja dotyczyła kompetencji, które można uzyskać w ramach specjalności administracja bezpieczeństwa publicznego na kierunku administracja PWSZ. W ramach pilotażu przeprowadzono proces walidacji efektów uczenia się u pięciu osób, które nabyły je poza formalnym systemem edukacji (przede wszystkim przez doświadczenie zawodowe) oraz nadano im punkty ECVET. Kandydaci na etapie identyfikacji i dokumentacji efektów uczenia się przedstawili wszelkie dokumenty świadczące o posiadanych przez siebie kompetencjach. Eksperti, akademicy z wieloletnim doświadczeniem pracy w zawodzie, przeanalizowali przedstawioną dokumentację. Wzięto pod uwagę opis stanowisk pracy zajmowanych dotychczas przez kandydatów, zakresy zadań dla tych stanowisk, opisy profili kompetencyjnych na stanowiskach pracy, opisy kwalifikacji na stanowiskach w zawodach regulowanych, wyniki wartościowania stanowisk pracy oraz inne dokumenty pozwalające na identyfikację zadań wykonywanych na stanowiskach pracy. Na podstawie przedstawionych opisów zidentyfikowano zadania zawodowe realizowane przez kandydatów oraz składające się na nie kompetencje, określając tym samym posiadane przez kandydatów zestawy efektów uczenia się. W kolejnym etapie komisja odniosła zestawy efektów uczenia się posiadane przez kandydatów do kie-

runkowych efektów kształcenia, dzięki czemu mogła podjąć następujące decyzje:

- a) efekty uczenia się są uznawane jako część kwalifikacji, która została nabyta i odpowiada wymogom akademickim (efektom kierunkowym). Punkty ECVET przyznaje się na podstawie wybranego formalnego kontekstu uczenia się (karta przedmiotu) lub przyporządkowuje się poszczególnym jednostkom w zależności od ich wagi względem danej kwalifikacji;
- b) efekty uczenia się nie są uznawane jako część kwalifikacji, która została nabyta w trybie akademickim (formalnym), ale są postrzegane jako dodatkowo nabyte kompetencje. Punkty ECVET przyznaje się szacunkowo, na podstawie porównania z innymi kwalifikacjami uzyskanymi w kontekście formalnym;
- c) każda kwalifikacja uzyskana w ramach pozaformalnego lub nieformalnego uczenia się, dla której można określić wzorcową ścieżkę kształcenia oraz odpowiadające jej jednostki uczenia się, otrzymuje tyle punktów ECVET co ścieżka wzorcowa, ponieważ w toku uczenia się uzyskuje się te same efekty kształcenia.

W ramach realizacji pilotażu opisano również funkcję Komisji ds. Potwierdzenia Kompetencji jako organu odpowiedzialnego za walidację na uczelni oraz zadania przewodniczącego i sekretarza Komisji. Jednym z celów pilotażu była analiza zgodności zasad zapewniania jakości w zakresie walidacji opracowanych w projekcie¹³ z rozwiązaniami zastosowanymi w pilotażu, stanowiąca element ich testowania. Pilotaż wykazał zasadność wprowadzenia zaproponowanych zasad w usprawnianiu i dbałości o jakość w procesie walidacji.

3.2. Nowe wyzwania w zakresie walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym wynikające z polityki na rzecz uczenia się przez całe życie

3.2.1. Potrzeba integracji rozwiązań z obszarze walidacji

Rozwiązania walidacyjne istniejące obecnie na wolnym rynku, choć niektóre wykorzystywane od wielu lat, nie dają kompleksowej odpowiedzi na społeczne zapotrzebowanie. Część z nich stanowi praktyki wysokiej jakości, całość jednak nie tworzy spójnego systemu. Informacja o możliwościach walidacji efektów uczenia się jest niepełna i nie dociera do wszystkich potencjalnie zainteresowanych, a uzyskiwane dyplomy i certyfikaty nie zawsze stanowią wiarygodne potwierdzenie posiadanych kompetencji. Na rynku certyfikacji funkcjonuje wiele podmiotów świadczących usługi o zróżnicowa-

¹³ Patrz tabela na s. 9–11.

nej jakości. Wydawane przez nie zaświadczenia o posiadanych efektach uczenia się trudno ze sobą zestawiać i porównywać. Ogranicza to ich użyteczność z punktu widzenia zarówno pracodawców, jak i pracowników. Prace nad zintegrowanym systemem kwalifikacji służą zwiększeniu porównywalności poszczególnych rozwiązań i zapewnianiu jakości walidacji.

W odniesieniu do walidacji modernizacja systemu kwalifikacji ma ułatwić potwierdzanie efektów uczenia się, niezależnie od sposobu ich uzyskania. Zgodnie z Zaleceniem Rady z dnia 20 grudnia 2012 roku w sprawie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego potwierdzanie kompetencji powinno być możliwe i dostępne dla wszystkich zainteresowanych, którzy chcą zwalidować efekty uczenia się uzyskane poza szkołą lub uczelnią. Tworzony system walidacji ma być otwarty na potrzeby użytkowników i włączający istniejące rozwiązania, pod warunkiem że spełniają one wymagania jakości.

3.2.2. Zapewnianie jakości

Stosowanym w Polsce rozwiązaniom z zakresu walidacji towarzyszą różne działania na rzecz zapewniania jakości. W oświacie i w szkolnictwie wyższym wprowadzono całościowe systemy zapewniania jakości, odpowiadające zasadom i standardom ustalonym na poziomie europejskim¹⁴. W przypadku rozwiązań stosowanych wobec kwalifikacji nadawanych poza tym systemem często brakuje tego typu standardów. Część certyfikatów jedynie potwierdza odbyte kursy czy szkolenia, nie odnosząc się do potwierdzonych efektów uczenia się. Takie certyfikaty nie spełniają jednego z podstawowych założeń tworzonego systemu, który ma się opierać na rozumieniu kwalifikacji przez pryzmat efektów uczenia się, a nie procesu nauczania.

W celu zapewnienia wiarygodności kwalifikacji wpisywanych do rejestru prowadzi się prace nad zasadami zapewniania jakości, które mają obowiązywać w zintegrowanym systemie kwalifikacji. Zasady te mają być zgodne ze standardami proponowanymi w Unii Europejskiej, pozostając zakorzenione w polskiej tradycji i nawiązując do najlepszych polskich doświadczeń i praktyk w tej dziedzinie.

W pracach tych przyjęto, że problematyka jakości kwalifikacji będzie rozpatrywana pod kątem kwalifikacji nadawanej konkretnej osobie. W wyniku dyskusji ekspertów oraz debaty społecznej uznano za celowe wyodrębnienie trzech głównych grup czynników jakości kwalifikacji. Są to: jakość kwalifikacji opisanej, jakość procesu walidowania oraz jakość procesów nauczania i uczenia się.

¹⁴ W Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 roku w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie oraz w innych europejskich dokumentach i materiałach dotyczących tej problematyki.

czynniki
jakości
kwalifikacji

Od strony walidacji jakość nadanej kwalifikacji zależy od tego, czy proces walidacji jest adekwatny do charakteru efektów uczenia się oraz innych wymagań dla danej kwalifikacji. Jakość nadanej kwalifikacji warunkowana jest również tym, czy została zapewniona kompletność procesu walidacji, czyli czy w dostatecznym zakresie sprawdzono osiągnięcie efektów uczenia się oraz innych wymagań dla danej kwalifikacji. Ponadto, aby jakość nadawanych kwalifikacji była wysoka, na każdym etapie procesu walidacji należy zadbać o zapewnienie odpowiednich zasobów kadrowych, organizacyjnych i materialnych. Zapewnianie jakości walidacji obejmuje również właściwe przygotowanie osób zainteresowanych tym procesem oraz odpowiedni wybór sposobów działania, metod i narzędzi.

W ramach prac nad zasadami zapewniania jakości kwalifikacji stworzono propozycję schematu instytucji, które docelowo powinny być zaangażowane w zapewnianie jakości. Sformułowane wcześniej ogólne zasady zapewniania jakości kwalifikacji odniesiono następnie do poszczególnych instytucji, do relacji między nimi, a także do wybranych procesów, przede wszystkim do procesu walidacji. Docelowo przestrzeganie zasad zapewniania jakości będzie warunkiem ustanowienia kwalifikacji w zintegrowanym systemie kwalifikacji. W zapewnianie jakości zostanie włączonych wiele podmiotów i instytucji, ale ostatecznym gwarantem jakości ma być państwo (więcej o planowanych rozwiązaniach w tym zakresie p. IBE, 2014).

3.2.3. Metody oceny efektów uczenia się

Minimalne wymagania dotyczące walidacji zestawów efektów uczenia się wyodrębnionych w kwalifikacjach zostaną określone w standardzie kwalifikacji (powstałym przy udziale praktyków). Instytucje odpowiedzialne za proces walidacji mogą w różnym stopniu uszczegóławiać rozwiązania dotyczące metod oceny i kryteriów weryfikacji efektów uczenia się. Stopień standaryzacji w zakresie metod i kryteriów oceny powinien wynikać ze specyfiki danej kwalifikacji. W celu zapewnienia wiarygodności i jakości procesu walidacji instytucje certyfikujące będą zobowiązane do cyklicznego przeprowadzania ewaluacji wewnętrznej, obejmującej m.in. weryfikację adekwatności stosowanych metod i kryteriów oceny do danej kwalifikacji i rzetelności ich stosowania. Proces walidacji i metody oceny efektów uczenia się wykorzystywane przez instytucję walidującą będą również przedmiotem analiz przez instytucję zewnętrznego zapewniania jakości.

3.2.4. Zaangażowanie praktyków

Zaangażowanie praktyków i środowisk związanych z konkretnymi branżami i profesjami jest niezbędne na poziomie zarówno określania efektów uczenia się potrzebnych do zdobycia kwalifikacji,

jak i zaangażowania w proces walidacji i oceny osób do niej przystępujących. Ani przedstawiciele administracji publicznej, ani osoby związane z formalnym szkolnictwem (nauczyciele i pracownicy zajmujący się nadzorem, np. w kuratoriach) nie mają wystarczającej wiedzy do stwierdzenia, jakie umiejętności powinien posiadać pracownik. System walidacji powinien korzystać ze wsparcia specjalistów pracujących w danej branży, odpowiedzialnych m.in. za określenie zakresu kompetencji potrzebnych do uzyskania określonych kwalifikacji.

Udział praktyków jest wskazany już podczas identyfikacji kompetencji, która jest pierwszym etapem walidacji prowadzącym do uzyskania kwalifikacji związanych z wykonywaniem czynności zawodowych, a także podczas oceny efektów uczenia się, poprzedzającej wydanie decyzji o potwierdzeniu kompetencji i nadaniu kwalifikacji. Słuszne jest, by w planowaniu obydwu etapów uwzględnić opinie interesariuszy ze środowiska pracodawców i osób czynnie wykonujących zawód.

opinie
interesariuszy
na różnych
etapach
walidacji

Zaangażowanie praktyków jest niezbędne na innych etapach i w różnych procesach związanych z walidacją. Już same opisy kwalifikacji zawierające efekty uczenia się powinny być tworzone przy zaangażowaniu praktyków, przedstawicieli branży odpowiedniej dla danej kwalifikacji. Obecnie na rynku kwalifikacji istnieją standardy wymagań będące podstawą przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe dla zawodów, których kształcenie odbywa się w systemie edukacji formalnej. Ponadto, obowiązują standardy egzaminacyjne opracowane przez Związek Rzemiosła Polskiego; istnieją również standardy dla zawodów regulowanych, w przypadku których zakres wymaganych kompetencji jest określany przepisami prawnymi. W zintegrowanym krajowym systemie kwalifikacji standardy egzaminacyjne powinny być wtórne wobec opisów efektów uczenia się dla danych kwalifikacji. Na bazie prawidłowo opracowanych opisów efektów uczenia się mogą powstawać standardy egzaminacyjne.

3.2.5. Informacja i doradztwo

W zintegrowanym systemie kwalifikacji doradcy zawodowi będą odgrywać ważną rolę i wypełniać istotne zadania. Wsparcie profesjonalnie przygotowanych doradców będzie przydatne zwłaszcza w pierwszych etapach procesu walidacji – przy identyfikacji i dokumentacji efektów uczenia się zdobytych w drodze pozaformalnej i nieformalnej. Doradcy mogą wspierać osoby przystępujące do walidacji w ocenie swoich własnych kompetencji oraz w określeniu możliwych dróg postępowania. W przypadku nastawienia na zdobycie konkretnej kwalifikacji decyzje te mogą dotyczyć rozpoczęcia procesu dokumentowania posiadanych

kompetencji, przystąpienia do weryfikacji efektów uczenia się lub podjęcia działań na rzecz uzupełnienia kompetencji. Doradca może prowadzić kandydata przez cały proces zdobywania kwalifikacji, a w szczególności wspierać go w dokumentowaniu kompetencji.

seminaria
dla doradców
w IBE

Ze względu na przewidywaną rolę doradców edukacyjno-zawodowych i zawodowych w zintegrowanym systemie kwalifikacji oraz perspektywę nowych zadań, które stoją przed tą grupą zawodową, w projekcie „Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie” prowadzone są seminaria dla doradców edukacyjno-zawodowych i zawodowych. Od listopada 2012 do września 2014 roku przeprowadzono 63 takich seminariów. Do czerwca 2015 roku przewidziano 21 kolejnych spotkań, których uczestnicy zapoznają się z zagadnieniami związanymi z Europejską i Polską Ramą Kwalifikacji oraz poszerzają swoją wiedzę z zakresu funkcjonowania systemów kwalifikacji w innych krajach. Doradcy biorący udział w seminariach poznają metodę walidacji osiągnięć (portfolio), dzięki której można potwierdzić uzyskane kompetencje oraz zapoznają się z procedurami zapewniania jakości kwalifikacji¹⁵. Działania na rzecz wsparcia i rozwoju kompetencji doradców realizuje również Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej (KOWEziU), organizując seminaria i konferencje z zakresu poradnictwa zawodowego, prowadząc forum dyskusyjne dla doradców i oferując tej grupie materiały edukacyjne i promocyjne. Wśród propozycji znajdują się m.in. narzędzia diagnostyczne dla doradców, służące wsparciu przy rozpoznawaniu predyspozycji i zainteresowań pracowników i osób poszukujących pracy¹⁶. Ponadto, aktualnie w Instytucie Badań Edukacyjnych prowadzone są badania dotyczące doradców edukacyjno-zawodowych¹⁷.

Budowaniu systemu doradztwa i informacji powinny towarzyszyć kampanie społeczne, skierowane głównie do osób o niskich kwalifikacjach, informujące o możliwościach walidacji kompetencji, jak również o zaletach tego procesu. System informacji i doradztwa powinien z czasem wykorzystywać w coraz większym stopniu narzędzia informatyczne. Rozwiązania informatyczne, takie jak strony www czy platformy e-learningowe, stają się obowiązującym standardem akceptowalnym przez społeczeństwo oraz relatywnie prostym i tanim w utrzymaniu.

¹⁵ Informacje o seminariach regionalnych wraz z harmonogramem znajdują się na stronie: <http://www.kwalifikacje.edu.pl/pl/seminaria-regionalne> (wejście w dniu 30.09.2014).

¹⁶ Więcej na ten temat na stronie internetowej: <http://new.koweziu.edu.pl/strony-statyczne/poradnictwo-zawodowe> (wejście w dniu 30.09.2014).

¹⁷ Badania realizowane w Zespole Edukacji i Rynku Pracy.

3.2.6. Rozwiązania instytucjonalne

Aktualnie przewiduje się, że w funkcjonowanie systemu walidacji zaangażowane będą instytucje walidujące i certyfikujące, instytucje zewnętrznego zapewniania jakości oraz instytucje sprawujące nadzór na poziomie centralnym. W wielu obszarach takie instytucje już funkcjonują. Przykładowo, instytucjami walidującymi i zarazem certyfikującymi w systemie szkolnictwa zawodowego są okręgowe komisje egzaminacyjne, a instytucją zewnętrznego zapewniania jakości – Centralna Komisja Egzaminacyjna. Nadzór nad kwalifikacjami nadawanymi w tym obszarze sprawuje Ministerstwo Edukacji Narodowej. W szkolnictwie wyższym walidacja i certyfikacja odbywają się w ramach poszczególnych uczelni, za zewnętrzne zapewnianie jakości odpowiedzialna jest zaś Polska Komisja Akredytacyjna. Funkcję instytucji nadzorującej pełni Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W systemie rzemiosła działają izby rzemieślnicze (jako instytucje walidujące i certyfikujące) i Związek Rzemiosła Polskiego (instytucja zewnętrznego zapewniania jakości), a ze strony państwa – Ministerstwo Edukacji Narodowej. W obszarze pozostałych kwalifikacji, nienadawanych w systemie oświaty i szkolnictwa zawodowego ani przez inne organy władzy państwowej czy samorządy zawodowe, istnieje wielość instytucji walidujących i certyfikujących, a zewnętrzny nadzór jest rzadkością.

W zintegrowanym systemie kwalifikacji będą funkcjonować instytucje i podmioty, które już dziś są zaangażowane w potwierdzanie efektów uczenia się nabytych w drodze pozaformalnej i nieformalnej, pod warunkiem spełniania wymagań jakościowych, niezbędnych do funkcjonowania w systemie. Możliwe jest, że część z instytucji już istniejących podejmie się wypełniania nowych funkcji w systemie, na przykład funkcji zewnętrznego zapewniania jakości. Być może powstaną też nowe instytucje, które przejmą zadania związane z walidacją efektów uczenia się nabywanych inaczej niż w edukacji formalnej. Mogą okazać się nimi również instytucje związane z edukacją formalną, jak uczelnie czy okręgowe komisje egzaminacyjne. System będzie otwarty dla wszystkich instytucji – publicznych, prywatnych i społecznych – pod warunkiem wypełniania wymagań jakościowych określonych przez państwo.

3.2.7. Finansowanie

Koszty przystąpienia do walidacji, w tym związane z opłatami za udział, stanowią jedną z podstawowych barier zwiększania zakresu stosowania walidacji. Wskazane jest zatem poszukiwanie rozwiązań, które nie będą stanowiły nadmiernych ograniczeń dostępu, a równocześnie nie staną się zbyt dużym obciążeniem dla finansów publicznych. Kwestia finansowania systemu powinna być rozpatrywana na dwóch poziomach:

- finansowania tworzenia i funkcjonowania systemu – podstawowym źródłem finansowania działalności zintegrowanego systemu kwalifikacji powinny być środki publiczne pochodzące z budżetu państwa;
- finansowania procesów walidacji – wskazane jest wykorzystanie różnych źródeł finansowania walidacji: środków samych uczestników, pracodawców, jak również środków publicznych, w zależności od rodzaju kwalifikacji, a także statusu osoby ubiegającej się o kwalifikację.

Zakończenie

Walidacja efektów uczenia się to jeden z ważniejszych elementów zintegrowanego systemu kwalifikacji, więc prace nad nią prowadzone są w sposób ciągły i systematyczny.

Powyższe opracowanie przedstawia rezultaty działań, poświęconych zagadnieniu walidacji w projekcie systemowym „Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie” w latach 2011–2013. Od początku 2014 roku dalsze prace nad zintegrowanym systemem kwalifikacji, w tym nad walidacją, prowadzone są w ramach trzech projektów:

- „Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie”,
- „Budowa krajowego systemu kwalifikacji – pilotażowe wdrożenie krajowego systemu kwalifikacji oraz kampania informacyjna dotycząca jego funkcjonowania”,
- „Budowa krajowego systemu kwalifikacji – przygotowanie do wdrożenia Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie”.

Propozycje rozwiązań wypracowanych w zakresie walidacji poddawane są pilotażowemu wdrożeniu w zakresie kwalifikacji z obszaru szkolnictwa zawodowego oraz szkolnictwa wyższego. Wnioski wynikające z prowadzonych analiz, konsultacji i pilotażowego wdrożenia przełożą się na wytyczne i wskazówki do prowadzenia walidacji efektów uczenia się w zintegrowanym systemie kwalifikacji.

Bibliografia

Bacia E. (red.) (2013). *Od kompetencji do kwalifikacji – analiza wybranych rozwiązań i praktyk w zakresie walidowania efektów uczenia się*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Cedefop (2009). *Europejskie wskazówki dotyczące walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego*. Luksemburg: Biuro Urzędowych Publikacji Wspólnot Europejskich.

Federowicz M. i Sitek M. (red.) (2012). *Raport o stanie edukacji 2011. Kontynuacja przemian*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Federowicz M. i Sitek M. (red.) (2013). *Raport o stanie edukacji 2012. Liczą się efekty*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

IBE (2013). *Pilotaż koncepcji systemu przenoszenia i akumulowania osiągnięć w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Elblągu*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych (opracowanie niepublikowane).

IBE (wersja robocza, 2014). *Zapewnianie jakości kwalifikacji w zintegrowanym systemie kwalifikacji*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Komunikat Komisji Europejskiej (2010). *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*. Bruksela.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (stan prawny: listopad 2011). *Regulowane zawody i działalności w Rzeczypospolitej Polskiej. Opis wymagań kwalifikacyjnych*; (pobrane 30.09.2014) http://www.bip.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/2fc90959252ab275bd526f0254718d89.pdf

Rada Unii Europejskiej (18 maja 2004). *Conclusions of the Council and representatives of the governments of Member States meeting within the Council on common European principles for the identification and validation of non-formal and informal learning* [Wnioski z posiedzenia Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich obradujących z Radą w sprawie wspólnych zasad europejskich dotyczących identyfikowania i walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego] (EDUC 118 SOC 253).

Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 3 lutego 2006 roku w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych (Dz.U. nr 31, poz. 216).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 marca 2010 roku w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe (Dz.U. nr 103, poz. 652).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 roku w sprawie egzaminów eksternistycznych (Dz.U. poz. 188).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 roku w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach (Dz.U. poz. 184).

Rozporządzenie Rady z dnia 27 czerwca 2002 roku w sprawie uczenia się przez całe życie (Dz.U. C 163 z 9.7.2002).

Sławiński S. i Dębowski H. (red.) (2013). *Raport referencyjny. Odniesienie Polskiej Ramy Kwalifikacji na rzecz uczenia się przez całe życie do Europejskiej Ramy Kwalifikacji*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Sławiński S., Dębowski H., Michałowicz H. i Urbanik J. (2014). *Słownik podstawowych terminów dotyczących krajowego systemu kwalifikacji*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Ustawa z dnia 22 marca 1989 roku o rzemiośle (Dz.U. 2002 nr 112, poz. 979, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 roku o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 205, poz. 1206).

Ustawa z dnia 11 lipca 2014 roku o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1198).

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 roku w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (2008/C 111/01).

Zalecenie Rady z dnia 18 czerwca 2009 roku w sprawie ustanowienia europejskiego systemu transferu osiągnięć w kształceniu i szkoleniu zawodowym (2009/C 155/02).

Zalecenie Rady w sprawie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego z dnia 20 grudnia 2012 roku (2012/C 398/01).

Zespół LLL (2013). *Perspektywa uczenia się przez całe życie*. Warszawa: Międzyresortowy Zespół ds. uczenia się przez całe życie.

Aneks 1

Słownik podstawowych terminów stosowanych w tekście

Lp.	Hasło	Definicja
1.	Akumulowanie osiągnięć / <i>Credit accumulation</i>	Gromadzenie potwierdzonych efektów uczenia się/kształcenia się, stanowiących składniki wymagań dla danej kwalifikacji.
2.	Certyfikowanie / <i>Certification</i>	Proces, w którego wyniku uczący się otrzymuje od upoważnionej instytucji formalny dokument, stwierdzający, że osiągnął określoną kwalifikację. Certyfikacja następuje po walidacji.
3.	Edukacja formalna / <i>Formal education</i>	Uczenie się przez udział w programach kształcenia i szkolenia, prowadzących do uzyskania kwalifikacji zarejestrowanej.
4.	Edukacja pozaformalna / <i>Non-formal education</i>	Uczenie się zorganizowane instytucjonalnie, jednak poza programami kształcenia i szkolenia prowadzonymi do uzyskania kwalifikacji zarejestrowanej.
5.	Efekty uczenia się / kształcenia się / <i>Learning outcomes</i>	Zasób wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych nabytych w procesie uczenia się.
6.	Europejska Rama Kwalifikacji (ERK) / <i>European Qualifications Framework (EQF)</i>	Przyjęta w UE struktura poziomów kwalifikacji stanowiąca układ odniesienia krajowych ram kwalifikacji, umożliwiający porównywanie kwalifikacji uzyskiwanych w różnych krajach.
7.	Jakość kwalifikacji / <i>Quality of a qualification</i>	Przez jakość kwalifikacji rozumie się jej funkcjonalność dla osób, które ją uzyskały lub starają się ją uzyskać, oraz dla otoczenia społecznego, w którym dana kwalifikacja funkcjonuje.
8.	Kompetencje społeczne / <i>Social competence</i>	Zdolność kształtowania własnego rozwoju oraz autonomicznego i odpowiedzialnego uczestniczenia w życiu zawodowym i społecznym, z uwzględnieniem etycznego kontekstu własnego postępowania.
9.	Krajowy system kwalifikacji (KSK) / <i>National qualifications system (NQS)</i>	Ogół rozwiązań służących ustanawianiu i nadawaniu kwalifikacji oraz zapewnianiu ich jakości.
10.	Kwalifikacja / <i>Qualification</i>	Określony zestaw efektów uczenia się – zgodnych z ustalonymi standardami – których osiągnięcie zostało formalnie potwierdzone przez upoważnioną instytucję.
11.	Kwalifikacja cząstkowa / <i>Partial qualification</i>	Kwalifikacja zarejestrowana, która nie jest kwalifikacją pełną. Kwalifikacje cząstkowe mogą być tworzone zarówno w systemach oświaty i szkolnictwa wyższego, jak i poza nimi. W przypadku kwalifikacji cząstkowych zakres wymaganych efektów uczenia się jest z zasady węższy niż w przypadku kwalifikacji pełnych.

12.	Kwalifikacja pełna / <i>Full qualification</i>	Kwalifikacja zarejestrowana, nadawana wyłącznie w ramach systemów oświaty i szkolnictwa wyższego po osiągnięciu efektów uczenia się odpowiadających wymaganiom dla kwalifikacji nadawanych po określonych etapach kształcenia.
13.	Kwalifikacja składowa / <i>Constituent qualification</i>	Kwalifikacja, która stanowi składnik innej kwalifikacji (złożonej).
14.	Kwalifikacja zarejestrowana / <i>Registered qualification</i>	Opisany w Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji zestaw efektów uczenia się/kształcenia się, którego osiągnięcie zostało formalnie potwierdzone przez uprawnioną instytucję. Kwalifikacja opisana w rejestrze może być pełna lub cząstkowa.
15.	Kwalifikacja złożona / <i>Compound qualification</i>	Kwalifikacja, w której jednym z wymagań jest posiadanie innej kwalifikacji (składowej).
16.	Osiągnięcia / <i>Credits</i>	Wyodrębniony zestaw efektów uczenia się/kształcenia się – stanowiących składnik wymagań dla kwalifikacji – których uzyskanie zostało potwierdzone na podstawie przeprowadzonej walidacji.
17.	Polska Rama Kwalifikacji (PRK) / <i>Polish Qualifications Framework (PQF)</i>	Opis hierarchii poziomów kwalifikacji wpisywanych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji w Polsce.
18.	Przenoszenie osiągnięć / <i>Transfer of credits</i>	Uznawanie – przez podmiot nadający kwalifikację – efektów uczenia się/kształcenia się stanowiących składniki wymagań dla tej kwalifikacji, które zostały potwierdzone przez inne podmioty.
19.	Sektorowa rama kwalifikacji / <i>Sectoral qualifications framework</i>	Opis hierarchii poziomów kwalifikacji, funkcjonujących w danej dziedzinie działalności (sektorze, branży).
20.	Składnik opisu poziomu kwalifikacji (deskryptor) / <i>Level descriptor</i>	Ogólne określenie wymagań dotyczących wiedzy, umiejętności lub kompetencji społecznych, które odpowiadają danemu poziomowi kwalifikacji.
21.	Uczenie się nieformalne / <i>Informal learning</i>	Nabywanie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych w toku różnorodnych aktywności poza zorganizowanymi formami kształcenia się.
22.	Umiejętności / <i>Skills</i>	Zdolność wykonywania zadań i rozwiązywania problemów właściwych dla dziedziny uczenia się lub działalności zawodowej.
23.	Uznawanie kwalifikacji / <i>Recognition of qualifications</i>	Formalne uznanie przez uprawnioną do tego instytucję ważności świadectwa/dyplomu zdobytego za granicą.
24.	Walidacja / <i>Validation</i>	Wieloetapowy proces sprawdzania, czy – niezależnie od sposobu uczenia się – kompetencje wymagane dla danej kwalifikacji zostały osiągnięte. Walidacja prowadzi do certyfikacji.
25.	Wiedza / <i>Knowledge</i>	Zbiór opisów faktów, zasad, teorii i praktyk, przyswojonych w procesie uczenia się, odnoszących się do dziedziny uczenia się lub działalności zawodowej.

26.	Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji (ZRK) / <i>Integrated Qualifications Register (IQR)</i>	Publiczny rejestr, który ma obejmować kwalifikacje nadawane w Polsce. Warunki wpisania kwalifikacji do ZRK muszą zostać określone w przepisach prawa.
27.	Zintegrowany system kwalifikacji / <i>Integrated qualifications system</i>	Ogół rozwiązań służących ustanawianiu, nadawaniu oraz zapewnianiu jakości tych kwalifikacji, które są ujęte w Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji (ZRK). Zintegrowany system kwalifikacji jest podstawową częścią krajowego systemu kwalifikacji (KSK). Instrumentami integrującymi ten system są: Polska Rama Kwalifikacji (PRK) i Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji (ZRK), wspólna terminologia oraz ogólne zasady zapewniania jakości kwalifikacji.

Źródło: Słownik podstawowych terminów dotyczących krajowego systemu kwalifikacji (Sławiński, Dębowski i in., 2014).

Aneks 2

Walidacja w systemie edukacji formalnej w Polsce

nowa podstawa programowa kształcenia ogólnego

W systemie oświaty, składającym się z przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, efekty uczenia się, które powinny zostać osiągnięte na danym poziomie edukacji, są określone w podstawach programowych wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego, a także podstawie programowej kształcenia w zawodach. Nowa podstawa programowa jest wdrażana pod nadzorem Ministerstwa Edukacji Narodowej od roku szkolnego 2009/2010 i obejmuje wszystkich uczniów w roku szkolnym 2014/2015. Efekty uczenia się w podstawie programowej kształcenia ogólnego są sformułowane jako opis wymagań egzaminacyjnych, a więc wraz ze stopniowym wprowadzaniem nowej podstawy programowej modyfikacjom ulega również sposób walidacji. Ocenianie efektów uczenia się oraz potwierdzanie kwalifikacji (przez wydawanie świadectw) oparte jest zarówno na ocenianiu wewnątrzszkolnym, jak i ocenianiu zewnętrznym.

nowa podstawa programowa kształcenia zawodowego

W kształceniu zawodowym w systemie formalnym nowa podstawa programowa wdrażana jest od roku szkolnego 2012/2013; wszyscy zaś uczniowie szkół zawodowych będą się uczyć według nowej podstawy od roku szkolnego 2015/2016. Również ta podstawa pełni funkcję opisu wymagań egzaminacyjnych i w miarę jej wdrażania odpowiednim modyfikacjom ulegają też egzaminy. Istotne jest, że egzaminy w kształceniu zawodowym mają część teoretyczną i praktyczną.

Krajowe Ramy Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego

Od roku akademickiego 2012/2013 w szkolnictwie wyższym obowiązują Krajowe Ramy Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego¹⁸, ogólnie określające efekty uczenia się w ośmiu obszarach kształcenia dla kwalifikacji odpowiadających ukończeniu studiów pierwszego i drugiego stopnia. Odniesione do nich programy kształcenia na poszczególnych kierunkach realizowane przez szkoły wyższe muszą zostać opisane w języku efektów kształcenia (uczenia się) oraz mają wskazywać na sposoby weryfikacji tych efektów¹⁹. Dla studiów trzeciego stopnia (doktoranckich) rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 roku w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (Dz.U. nr 253, poz. 1520).

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011 roku w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz.U. nr 243, poz. 1445, z późn. zm.).

Wyższego²⁰ opisuje oczekiwane efekty kształcenia w stopniu mniej szczegółowym niż dla studiów pierwszego i drugiego stopnia. Efekty uczenia się nabyte w szkolnictwie wyższym są walidowane dwojako: przez ocenianie w toku zajęć (egzaminy) oraz przez ocenianie końcowe w formie obrony prac²¹.

²⁰ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych (Dz.U. nr 196, poz. 1169).

²¹ Więcej na temat walidacji efektów uczenia się w systemie formalnym, patrz: *Raport o stanie edukacji 2012. Liczą się efekty* (Federowicz i Sitek, 2013) oraz *Raport referencyjny* (Sławiński, Dębowski i in., 2013).

Walidacja efektów uczenia się uzyskanych poza systemem edukacji formalnej jako nowe wyzwanie dla polityki na rzecz uczenia się przez całe życie

Walidacja to jeden z ważniejszych elementów zintegrowanego systemu kwalifikacji. Dzięki niej możliwe będzie potwierdzenie efektów uczenia się uzyskanych poza systemem edukacji formalnej, na przykład przez udział w szkoleniach, wolontariacie czy w wyniku własnych doświadczeń. Tego rodzaju podnoszenie kompetencji i zdobywanie kwalifikacji wysokiej jakości wpisuje się też w ideę uczenia się przez całe życie, wspieraną obecnie w całej Europie.

Publikacja podsumowuje dotychczasowe wyniki prac w zakresie rozwoju walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym, prowadzonych w ramach projektu systemowego „Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie”.

Instytut Badań Edukacyjnych

Głównym zadaniem IBE jest prowadzenie badań, analiz i prac przydatnych w rozwoju polityki i praktyki edukacyjnej.

Instytut zatrudnia ponad 150 badaczy zajmujących się edukacją – pedagogów, socjologów, psychologów, ekonomistów, politologów i przedstawicieli innych dyscyplin naukowych – wybitnych specjalistów w swoich dziedzinach, o różnych doświadczeniach zawodowych, które obejmują, oprócz badań naukowych, także pracę dydaktyczną, doświadczenie w administracji publicznej czy działalność w organizacjach pozarządowych.

Instytut w Polsce uczestniczy w realizacji międzynarodowych projektów badawczych (w tym PIAAC, PISA, TALIS, ESLC, SHARE, TIMSS i PIRLS) oraz projektów systemowych współfinansowanych przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Instytut Badań Edukacyjnych

ul. Górczewska 8, 01-180 Warszawa | tel. +48 22 241 71 00
ibe@ibe.edu.pl | www.ibe.edu.pl

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Egzemplarz bezpłatny